I en tid da den kollektive hukommelsen ser ut til å bli kortere og kortere, er det nesten påfallende hvilken posisjon Margrethe Munthe fremdeles har. Og det til tross for at mange gjennom årene har reagert på hennes strenge pekefinger. Gro Dahle skriver i forordet til Aagres bok om hvor skumle hun syntes sangene var da hun var liten. Men hun synger dem for barna sine nå, ler sammen med dem, og sangene blir levende igjen.

Knappt noen barnebursdag her i landet går vel av stabelen uten at *Hurra for deg* blir sunget. Noen ganger er vi ikke klar over at det er Munthe som står bak. 99 sanger ble det visst til sammen, og noen av dem er usedvanlig slitesterke: *17. mai er vi så glad i, Å, jeg vet en seter, Vi har en tulle med øyne blå* – og nå i juletiden: *På låven sitter nissen*.

Erlend Hem
Tidsskriftet

Et stillferdig krigsrop

Knut Rasmussen

Helsemoral og umoral

196 s, ill. Oslo: Universitetsforlaget, 2010.

Pris NOK 299

ISBN 978-82-15-01572-9

Samfunnsviteren Ottar Brox (f. 1932) sa en gang: «Leger liker ikke å tenke. De tenker seg om i femten sekund, så sier de: Det er nyren!» Det skal Brox være glad for. Leger er først og fremst handlingsmenn og gjemings-

kvinner. Men de liker å tenke også – særlig etter at de har gått av.

Knut Rasmussen (f. 1938) har vært lege i 47 år. I 30 år har han ledet den hjertemedisinske avdelingen ved Universitetssykehuset Nord-Norge. I åtte år ledet han Rådet for legeetikk i Legeforeningen. I denne boken reflekterer han over prioriteringer på papiret og i praksis. Han ønsker seg mindre regelstyring ovenfra og større rom for individualmedisinske vurderinger «på gulvet».

Rasmussen advarer mot «Veien til Utopia». Legene har et ansvar for å dempe forventningshysteriet. Han sier at vi må minne folk om at livet er et kortvarig lån og ingen sosialdemokratisk rettighet. Forfatteren er også kritisk til infiltrasjonen av bedriftsøkonomisk målsetting og ordsetting i klinikken: «Kundemetaforer fyller rommet og erstatter den samaritanske plikt.»

Knut Rasmussen summerer opp sin legeerfaring slik: «Som leder av en stor medisinsk virksomhet i over 30 år har jeg regelmessig

og i økende grad hatt denne følelsen av et stort kafka-orwellsk system som snikende overtar en kjent, kjær og trygg verden.»

Er så denne boken bare et nostalgisk sukk? Nei, jeg leser den som et stillferdig krigsrop for at også fremtiden skal ha rom for:

- en medisin preget av klok maktbalanse mellom lege, pasient og samfunn,
- en medisin befolket av selvstendige og stolte leger,
- en medisin basert på kulturstyring nedenfra – mer enn kommandostyring ovenfra og
- en medisin hvor legen fortsatt kan praktisere i pakt med det klassiske mottoet: *Salus aegroti suprema lex* – Å hjelpe den syke er den øverste lov.

Gjør det vondt å tenke? spurte Arne Næss (1912–2009) i en boktittel. Nei, ikke sammen med Knut Rasmussen.

Per Fugelli

Institutt for helse og samfunn
Universitetet i Oslo

Spennende som en kriminalroman

Olav Hamran

Riktig medisin?

En historie om apotekvesenet. 391 s, ill.

Oslo: Pax, 2010. Pris NOK 399

ISBN 978-82-530-3295-5

Olav Hamran er historiker og leder av Nasjonalt medisinsk museum ved Norsk Teknisk Museum i Oslo. I tillegg til å ha skrevet bøker om både vinkultur og alkoholpolitikk ga han for to år siden ut en rikt illustrert

bok om farmasøytenes historie i Norge. Nå har han ført dette videre med boken om apotekvesenets historie. Bakgrunnen var at sentrale personer innen norsk apotekfarmasi mente at man burde dokumentere de store endringene som hadde skjedd i apotekbransjen. Det gjaldt ikke bare i eldre tider, men i enda større grad de store omveltningene som skjedde etter at Norge fikk en ny apoteklov i 2001. Det førte til et dramatisk eierskifte i apotekene, som ble omorganisert i kjeder og sammenslått med legemiddelgrossister. Ikke minst kom store, internasjonale legemiddelkonserner inn på eiersiden. Med et pennestrøk hadde Norge fått den meste liberale apotekloven i Europa, preget av troen på markedsliberalisme. Det ble «over og ut» med den gamle apotekeren som eide sin egen bedrift.

I velskrevne og oversiktlige kapitler forteller Hamran om hvordan apotekvesenet ble grunnlagt i Norge, med hovedvekt på hvordan det utviklet seg gjennom de siste 200 årene. I begynnelsen laget apotekene for en stor del sine egne preparater, men etter hvert skjedde det en spesialisering der preparater ble produsert i større skala på enkelte apotek og felleslaboratorier. Gjennom det siste halve århundret leverte legemiddelfirmaer en større og større mengde ferdiglagete preparater. Samtidig ble apotekvesenet en naturlig del av det offentlige helsevesenet og ble utviklet gjennom nasjonale planer med detaljert oppfølging av daværende Helsedirektoratet og siden Helsetilsynet. Blant annet var plassering av apotekene regulert av en landsplan.

Frem til 2001 var det bare privatpersoner med universitetsseksamen i farmasi som kunne eie et apotek. Det eneste unntaket var sykehusapotek som ble eid av det offentlige. Da statsråd Dagfinn Høybråten la frem forslag til ny apoteklov i 1998, uttalte han at «en ny apoteklov gjør apoteknæringen til en mer åpen bransje etter at den har vært lukket i nesten 400 år.» Nå ble det fritt frem for den som hadde kapital, å kjøpe opp og i tillegg etablere nye apotek. I løpet av ett eneste år økte antallet apotek med en firedel, og de enkelte apotekene ble kjøpt opp til svimlende summer. Halvparten av landets knapt 400 apotek skiftet eier.

Hamran siterer et gammelt ordtak om at den som vet hvordan lover og pølser blir laget, aldri mer får en rolig natts søvn. Lovgiverne hadde nok klare intensjoner med loven, men de færreste ante vel hvilke rystelser det norske apotekvesenet skulle gjennomgå i løpet av de neste årene. Som historiker har forfatteren et kritisk og balansert forhold til et enormt stofftilfang. Spesielt spennende er den siste delen der han forteller om den dramatiske omstruktureringen, som enkelte har karakterisert gjennom uttrykk som «mafiametoder og vill vest». En fyldig litteraturliste og notepapparat på slutten gir boken stor verdi som kildeskrift. Den har også rikelig med bilde-dokumentasjon av apotek fra hele landet.

Kontrasten mellom de spennende luktene og den ro og orden som hersket i de gammelaldagse apotekene i 1940- og 50-årene, og den utviklingen som har skjedd siden, er enorm, ikke minst gjennom siste tiårsperiode. Denne boken er spennende som en kriminalroman, og kan anbefales som opplysende og underholdende lesning for alt helsepersonell og også andre som vil lære om apotekenes dramatiske utvikling.

Ole Didrik Lærum
Voss